

EL POU...

C A L E N T

10

LA GARRIGA / 50 PTS.

JULIOL 1.981

PATRIMONI

BROCAL

Cansats ja de parlar de solars no edificats hem cregut que havia arribat el moment del que hom ha edificat a la Garriga, és a dir del nostre patrimoni.

Un ràpid cop d'ull pel poble ens feu adonar que teníem allò que se'n diu tot un patrimoni. Però un patrimoni d'allò més variat i senyor, no com a alguns pobles de mala mort on només tenen un castell enrunat o la cadira on seia el sant local quan jugava al tuti.

Com ja deveu suposar ens referim al patrimoni artístic, el de la Doma, les mones de Pasqua i els pisos del secretari; que ningú no es pensi, doncs, que hem anat a tafanejar els comptes corrents locals i suïssos de les nostres èlites. (No patiu els ansiosos que tot vindrà).

El patrimoni s'ha anat formant amb el temps. En èpoques més lluïdes s'ha enriquit més ràpidament i en les més escarransides gairebé no s'ha mogut.

Concretament el nostre patrimoni ensenyable als turistes arrenca de les ruïnes romanes de Can Terrés (i en diem ruïnes no perquè les pedres estiguin per allà terra sinó perquè així estan catalogades, pel que semblava els romans ja hi venien a passar l'estiu, o sigui que això de la colònia és un fet antic a la Garriga i que els "Domini Romae", expressió trobada en vells manuscrits garriguencs, no eren més que els avantpassats dels "Senyors de Barcelona" que tant influïren posteriorment en el nostre tarannà.

Caigut ja l'Imperi, sens dubte que fou la Xixilona una de les primeres patums que ens visità oficialment. A la bona senyora li agradà tant el lloc que decidí de morir-s'hi i l'legar-nos el seu cadàver com a patrimoni vivent de tota una època.

Si mai visiteu Granada quedareu bocabadats per la magna obra d'enginyeria que són els seus circuits d'aigua en constant moviment. I tot allò, us diran, està funcionant ininterrompudament des de l'època musulmana. Aquí de moros no en tinguèrem fins a la guerra però aquests ja quedaren embaladits quan veieren que l'aigua que baixava, i encara baixa pel riu Congost, era la mateixa amb que es rentà el cul el rei Martí un dia que no funcionava la piscina de Can Blancafort.

Seguint endavant en el temps trobaríem més fites històriques que en forma de roc han anat escrivint el nostre llibre patrimonial.

Potser més d'un es demanarà, però, quin és el motiu pel qual aquest número està dedicat gairabé íntegrament al patrimoni quan aquest és un tema que no sembla pas de gaire actualitat. De motius realment n'hi ha dos; el primer és que el patrimoni només es posa de moda quan el destrueixen i nosaltres no hem volgut esperar aquesta avinentesa i, el segon, és que realment si parlem d'això és per pura equivocació.

Realment nosaltres havíem vist que el tema actual era la llei de divorci i per tant vollem parlar sobre el matrimoni a la Garriga, però com que el sòmines que feia la maqueta de la revista va fatal d'ortografia escriví patrimoni en comptes de matrimoni i ara ens quedarem sense saber com van els afers domèstics dels garriguencs.

Ben mirat, per això, la cosa tampoc no és tan greu ja que ambdós mots tenen molts punts de referència comuns i han servit moltes vegades per a fàcils jocs de paraules. No obstant hi ha un tret que els diferencia claríssimament ja que per a desfer un matrimoni fan falta instàncies, judicis i molts més requisits, mentre que per a carregar-se el patrimoni, una excavadora i un ja-està-fet han estat sempre suficients.

EL POU...
C A L E N T

COL-LABORADORS:

JAUME GUARDIS
JOAN GARRIGA
JORDI LLIMARGUES
JOSEP MAS
MANUEL VILAR
MATILDE MARTÍNEZ
MERCÈ HERNÁNDEZ
PEP MIRÓ
PEP TORRA
QUIQUE ALCÀNTARA
TONI GARRIDO

DIRECTOR:

ISABEL-CLARA SIMÓ

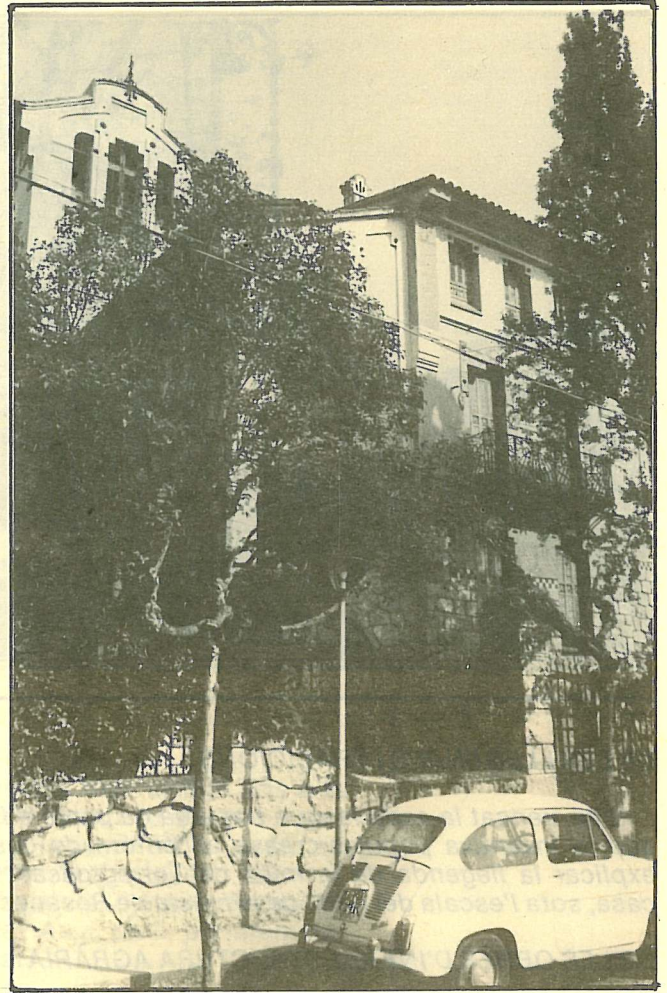
El Pou...Calent no es solidaritza necessàriament amb els treballs dels seus col·laboradors.

Redacció, administració i publicitat: Saturn, 2

Imprimeix: **TOT RÀPID**
Carrer Barcelona, 74 - Granollers.

1.- Per refredar el sis-cents E, aigua del Pou Calent, eh?.

2.- Com que de can Barbey parlem, també ens hi aturem.

EL PATRIMONI DE LA MEMÒRIA

En parlar del patrimoni que els garriguencs poseim hauríem de parlar de totes aquelles realitzacions que amb els anys han aficionat la vida garriguenca.

Quan hem volgut dedicar un "Pou...." al patrimoni, hem començat a escriure sobre el patrimoni artístic i arquitectònic.

L'especulació urbanística d'avui ha convertit en urgent la tasca d'elaboració d'un catàleg per a la protecció d'aquells edificis singulars que no ens podem deixar escapar.

Però no podem oblidar que els nous sistemes de comunicació de masses han bombardejat la nostra cultura bandejant en el record un munt de realitzacions, i, "tenir-les només en el record és admetre que les podem oblidar".

Avui que la història d'en Maurí és a més llars garriguencs mercès a la reedició que n'ha fet l'entusiasme de l'Albert Benzekry, se'ns acut apuntar una incipient llista de béns patrimonials que no podem menysprear, ni, potser, reivindicar, només tenir-ne consciència, guardar-los en la memòria.

DE LES FESTES

Els de la Veu ja ho han dit més d'una vegada: què se n'ha fet dels envelats d'abans? Tornaran a treure el cap els Sants de Barri?, si ho fan esperem que sigui amb l'empenta que ho ha fet el de la Mercè i amb la constància del de Sant Ramon. El que no veiem clar és que es perdin, com ara la festa de Sant Macari que "es celebrava el dos de setembre, es plantava un pi al mig de la placeta -(la de Santa Isabel, on hi havia l'Església dedicada al Sant) - el qual era cremat al vespre".

(Maurí, J., H. de La Garriga, vol. 1 pàg. 75).

3.- Com que l'aigua del pou no ha anat bé, n'hi posem de fresca de davant de cal barber.

DE LES LLEGENDES I TRADICIONS

S'ha trencat la cadena, que trametia de pares a fills les llegendes i tradicions que la inventiva popular creava a l'entorn de coses i llocs?. Qui ens podria explicar la llegenda de la mina de Torregrossa? "que començaria dins de la casa, sota l'escala del pati" de la masia de Rosanes (Op. cit. vol. 1 pàg. 53).

DE LES OBRES D'INFRAESTRUCTURA AGRÀRIA

Aquí hauriem de parlar del rec Monar, una veritable artèria per als reguius garriguencs i que és anterior a les grans realitzacions d'infraestructura agrària del segle XVIII català. Tambè de les basses per amaran el cànem, que el preparaven per a la manufactura. A més d'un garriguenc del XVII el conreu de cànem li hauria fet millorar la situació, sobretot en època de baixos preus. (OP. cit. vols. II i III, diferents capítols)

DE LA CONSTRUCCIÓ DE L'ESGLÉSIA

Sovint parlem de la Doma i del seu retaule. Ens omplen d'orgull. Però no podem deixar al marge la construcció de l'actual església parroquial, i l'escarràs dels garriguencs que en època ben difícil la van poder acabar. (Op. cit. sobretot en diferents capítols del Vol. II).

I sobre les primeres fàbriques, i de la riera d'abans i de tantes i tantes coses que no podem deixar d'anar mantenint vives, mal que sigui en el record.

Carniceria - Polleria

Viñeto

Calàbria, 4

Tel. 871 47 04.

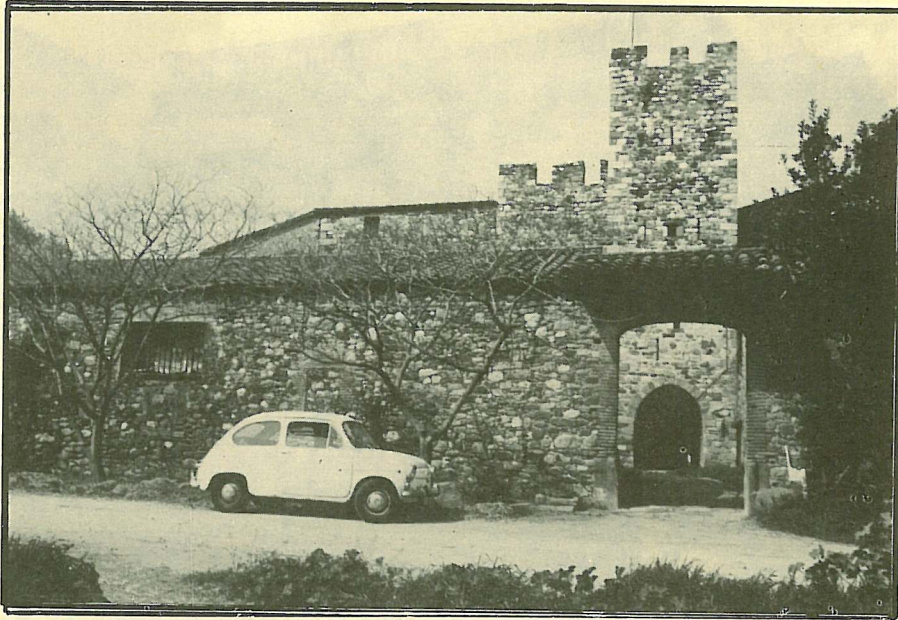
LA GARRIGA

ESPORTS

Bon - Aïce

Bonaire, 7

Telèfon 871 42 40

4.- I ens hem aturat a Rosanes, ja que en teníem força ganes.

LA FUNDACIÓ MAURÍ

En aquest passeig pel patrimoni garriguenc, també ens hem arribat fins a la Fundació Maurí. No ens hi han deixat entrar amb el 600 E, però ni que fos a peu calia entrar-hi. De fet, parlar d'en Josep Maurí i Serra a la fundació és parlar de l'home que ha fet més per la conservació del Patrimoni garriguenc. Quants ajuntaments hauran d'anar fent coses per a sumar plegats el mateix nombre de realitzacions que l'empenta d'en Maurí va dur a terme? Avui, però, parlarem del que trobem dins del museu-biblioteca que ens va deixar.

Sobre la Garriga

- S'hi guarden curiosament les troballes arqueològiques de Can Tarrés, de la bòvila de Malhivern i d'altres indrets.
- Un interessant plat de ceràmica recollida també a la Garriga.
- Gairebé tots els llibres que parlen de la Garriga, sigui expressament o bé de retruc.
- Arxius de varies cases de pagès.
- Un arxiu fotogràfic, d'unes 3.000 fotografies, sobre la Garriga d'abans i actualitzat de manera sistemàtica per l'Albert Benzekry
- Arxiu de cartells d'activitats locals.

Biblioteca

D'uns 4.000 volums, especialitzada en temes d'història de Catalunya, literatura catalana, art en general i religiós.

Museu

- El cor de la catedral de Girona, obra del mestre Eloy, datat en el 1325, és el més important del que hi podem contemplar. Bàsic per a l'estudi de l'autor.
- Mobles i talles barroques.
- Pintura francesa, del XVIII.
- Pintura contemporània. En aquest punt la fundació s'ha proposat d'obtenir una mostra representativa de tots els pintors de nom que han passat per la Garriga. Disposa de quadres dels següents autors: Galwey, Nogués, Canals, Pahissa, Apel.les Mestres, Rogent, César Bulbena, i d'altres.

També volem afegir que s'hi guarden records de les festes del Bosc, els textos que s'utilitzen pel Plany de Sant Esteve, (la fundació és depositària dels drets d'autor de les obres d'en Maurí), i de l'auca de La Garriga (que els de la Veu han reproduït sense pagar) i d'altres coses que quan hi poguem entrar amb el 600 ja us explicarem.

Bar - Restaurant

La Garrafa

MENÚ DEL DIA

PLATS COMBINATS

TAPES VARIADES

5.- A la plaça i no és per riure, admirem can Plandiura.

QUANT PART DEL PATRIMONI DESAPAREGUÉ I GREUMENT PERILLÀ

Durant els primers dies que la Garriga visqué sota el marasme dels fets de juliol de 1936, gran quantitat d'objectes - entre ells llibres i imatges - d'un valor difícilment calculable, foren cremats o desapareixeren del seu lloc de procedència.

Repetint-se un ritus ja conegut en els aldarulls populars, i per a fer un paral·lelisme històric prou conegut, diguem que de la mateixa manera que havia succeït durant la Setmana Tràgica de 1909, la follia arremetia contra objectes de simbologia ben determinada, catòlica en concret, en una estranya barreja de no saber allà on començava la religió i la seva plasmació en objectes de diferent contingut, i allà on acabava la seva vinculació espiritual i concreta, per a donar-li, si més no, un valor d'art i de cultura que calia respectar per a molts motius.

Les flames que incendiaren l'església i la parròquia s'emportaren per sempre l'Arxiu i part de la Biblioteca Pública Parroquial. A la Doma foren també cremades algunes coses de valor a la plaça del cementiri, per bé que no patí aquesta església tan anihilament com la parroquial. En aquells moments de veritable confusió, al carrer de Cardedeu, es calava foc a la capella i al convent de les monges franciscanes. Alguns elements de gran valor, però, i d'altres de menor, foren deixats en dipòsit a Can Plandiura, casa situada a la Plaça de l'Església i junt a l'Arxiu d'aquesta casa passa a constituir el que a partir de llavors en fou dit Museu del Poble. Precisament aquí hi restaren lluny de la destrucció, objectes de la capella de Santa Maria del Camí de Can Terrés: l'antic retaule, la làpida i sepulcre de la Xixilona, així com la creu de ferro de l'esmentada capella. La major part d'objectes d'aquesta capella i de les altres de la població foren destrossats, quedant tan sols intactes els de l'oratori particular de Can Dachs. Altres objectes foren portats al Museu-Arxiu de Granollers.

En aquests moments d'estranya situació es rebia a l'Alcaldia garriguenca un ofici (1) procedent de la Generalitat i signat pel Conseller de Cultura Ventura Gassol, demanant protecció dels objectes que formaven part del Patrimoni Artístic del Poble. Ràpidament, donant curs a la petició del Conseller de Cultura de la Generalitat, el Sindicat únic i el Grup Anarquista "Rebeldia" donava constància de la relació d'objectes recollits en els edificis incendiats a la

6.- El 600 se'ns ha espatllat, i a can Raspall l'hem adobat.

població, a través d'un document signat a la Garriga el 29 de juliol, i on s'especificava que aquests objectes eren lliurats a l'Alcaldia pel Comitè i Sindicat de Treballadors. Més importància, però, té un altre document de data 31 de juliol, i on constava el lliurament per part de l'Ajuntament de la Garriga al Museu-Arxiu de Granollers i Comarca, a fi de salvaguardar-los de possibles perills, de vàries obres i objectes artístics: entre ells, hi havia el retaule gòtic de Sant Esteve de la Doma, atribuït a l'Escola Huguet-Vergós.

De nou un altre document, datat aquest a 6 d'agost donava constància d'una relació d'objectes trobats a l'església, i com a colofó, el datat a 16 d'agost, signat de nou entre l'Ajuntament garriguenc i el Museu-Arxiu de Granollers i Comarca, car diferents obres i objectes artístics hi eren dipositats.

A la folia dels primers moments, seguia una actitud de recuperació i dipòsit en lloc més segur o més apte, de gran quantitat d'objectes del Patrimoni del Poble. Certament molts pocs dies havien transcorregut des que s'incendiaren edificis i objectes, fins la relació i lliurament de coses a salvar o guardar per a destinar-les en un lloc adient. Fins i tot, la petició de la Generalitat havia estat acceptada amb molta més amplitud de la demanada, car sembla que en especial era el Retaule Gòtic el que majorment preocupava (2) (3). Llàstima que el foc cremés molts objectes que mai no es podrien recuperar, com difícilment ara es podria fer amb objectes que durant la guerra civil estaven en unes mans i ara, segons sembla, deuen estar en altres. Són coses del temps.....

(1) Les dades documentals estan tretes de l'Arxiu Municipal. No porten registre d'entrada ni de sortida, però estan agrupats de manera que el temps no ha malmès

(2) Endemés dels documents de l'Arxiu que fan referència a aquest assumpte, en Miquel Josep i Mayol, en fa esment en el seu llibre: "El Salvament del Patrimoni artístic català durant la guerra Civil" (Ed. Pòrtic, Llibre de Butxaca G.P. pàg. 117)

(3) Mentre redactava aquestes notes, em donen notícia del següent: Christian Zervos en el seu article "Les prétendus Vandalismes en Catalogne" que pertany al llibre "L'Art de la Catalogne" (Ed. Cahiers d'Art. Paris 1937) parla de La Garriga. I és cert, car diu així: ".....c'est de la même manière qu'on a sauvé un beau retable dans une petite église à La Garriga, près de Barcelone.....", tot referint-se a què malgrat els aldarulls dels primers moments, a Catalunya es tingué cura de seguida a vetllar pel Patrimoni del Poble.

Joan Garriga

TALLER ELECTRO-MECÀNIC

R. Tresserras

BOBINATGE I VENDA DE MOTORS

Representant màquines portatils
FELISATTI - BLACK & DECKER - BOSCH - PERLES
DEPURADORS D'AIRE - VENDA DE COIXINETS

ELECTRICITAT DEL AUTOMÒBIL
Muntatges Auto Ràdio

Samalús, 1 i 3

Telèfon 871 50 35

LA GARRIGA

7.- A l'hangar d'un avió,
hi aturem el siscentó.
(Can Fernàndez).

SOBRE LA PROBLEMÀTICA DE LA CONSERVACIÓ DEL PATRIMONI

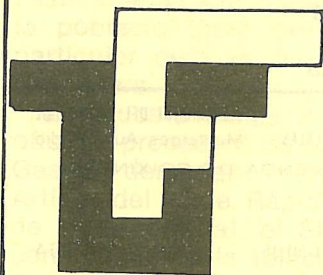
Per tal de suggerir alguna reflexió, ni que sigui de caire molt general sobre aquest problema, cal considerar d'entrada *l'ambivalència intrínseca del fet urbà*, que és pot xifrar en dos aspectes, el de *la forma* (forma urbanística, forma edificació) o arquitectura de la ciutat, que no pot deslligar-se de l'altre aspecte que ací és vol remarcar: el del *context* social i de participació al que la forma de la ciutat ha d'adequar-se.

La ciutat troba la seva expressió en la relació equilibrada entre aquests dos aspectes. La pura i simple valoració dels aspectes *formals - arquitectònics* de la ciutat construïda sense adonar-se que aquesta és també escenari de la vida de cada dia, marc de convivència i també de lluita social, etc.... fóra reduir el fet urbà a una dimensió molt pobre i en absolut adequada a la seva realitat complexa i canviant.

La forma urbana, tot i el que s'acaba de dir, és molt més que la suma de façanes i del conjunt d'estils arquitectònics que conformen els fronts de carrer. En tot cas és això junt a moltes altres dimensions que tots hem experimentat en alguna mesura i que sobrepassen la pura realitat física de la ciutat construïda per entrar en el que podríem dir "fenomenologia" de la ciutat. Així el joc de textures, colors, llums i ombres, sorolls i silencis, buits i plens i una infinitat d'elements més al marge de l'arquitectura de la ciutat entesa en sentit estricte, com per exemple la valoració subjectiva que cadascú fa de les vivències personals dins d'un espai urbà en un moment o altre, conformen el fet urbà palesant la seva ambivalència que es manifesta en la coexistència de la ciutat física junt a la ciutat entesa com a *conjunt de relacions que en ella es donen* de tipus social, cultural, etc.....

Amb tot el que s'acaba de dir bàsicament referit a la ciutat com a suport físic de la vida urbana, com a contenidor, no es pot perdre de vista l'aspecte essencial del fet urbà, constituït per la vida i les activitats col·lectives amb una relació contínua, equilibrada o no segons la realitat de cada moment històric, amb la ciutat construïda. Quan aquesta tensió entre la forma i el contingut s'ha

tapissats ferran

Taller:
Ramón Pareras, 5
Tel. 871 45 75

Particular:
Tel. 871 49 43

Digna

8.- I avui encara es fan cases, modernes i ben tapades.

donat en termes equilibrats, la ciutat ha obtingut el seu nivell més alt com a expressió cultural.

Per la via del procés quasi generalitzat de creixement dels pobles i ciutats, òbviament aplicable també a la Garriga, s'ha produït en general un fenomen d'empobriment dels centres històrics de les poblacions pel fet de la pèrdua del seu caràcter de centre únic que en un moment donat varen tenir dins la ciutat tradicional. Amb això, s'ha iniciat un procés negatiu que ha provocat la destrucció dels teixits urbans per la via del que se'n pot dir "renovació urbana" consistent en l'enderrocament sistemàtic dels edificis que havien quedat obsolets i llur substitució per noves construccions que venien a capitalitzar el valor de posició dels solars ocupats per les edificacions velles. Això ha suposat no solament la substitució de les edificacions i la pèrdua total de la imatge urbana i del seu caràcter, sinó també el desplaçament dels grups socials que feien vida als centres històrics de les poblacions, sota la pressió de grups socials o d'activitats econòmicament puixants (implantació comercial i de serveis en substitució de vivenda, etc...)

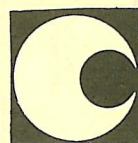
Sembla que una possible alternativa a aquest procés de destrucció sistemàtica que tant ha degradat els nostres pobles i ciutats pot ser la de la "rehabilitació" enfront de la pura i simple "renovació". La "rehabilitació" suposa posar en valor els elements característics i tots els edificis que dins un teixit urbà tradicional poden ser objecte de noves utilitzacions amb una prèvia intervenció arquitectònica plantejada amb imaginació i creativitat i, justament per això, coherent amb l'objectiu de preservar no solament la imatge i el caràcter formal sinó també, i en la major mesura possible, aquells grups socials que poden enriquir la vida urbana enfront de la substitució per la "terciarització" provocada pel creixement continuat del sector serveis desplaçant a la població dels centres. Penso que una especialització excessiva dels centres en aquest sentit porta a un empobriment de la vida urbana entesa en sentit ampli.

La pràctica d'un procés de "rehabilitació" pot evitar la degradació del teixit

QUEVIURES I BOTIFARRES

CAN TORRENTS

Banys, 86

confort

rajols - ceràmica

ENCÀRRECS: BARBERIA JESÚS

C/. Cardedeu, 29 - Teléfono 871 40 63

LA GARRIGA

9.- Santa Maria del Camí, quin goig que ens fas venir!.

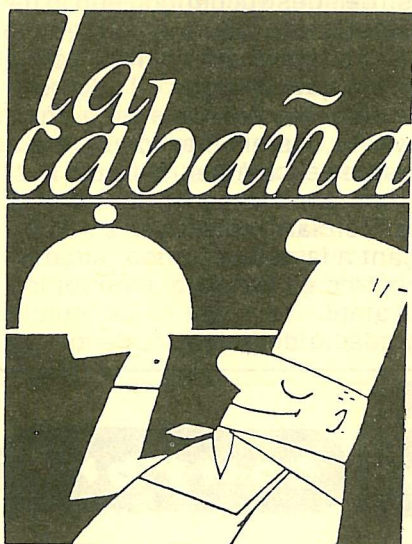
urbà i dels seus elements que es produeix per substitució, amb les conseqüències negatives en ordre a potenciar la vida urbana i en definitiva la qualitat de vida.

Cal assenyalar que un procés de "rehabilitació" ha d'anar acompanyat d'una gestió urbanística que porti el reequipament de la ciutat evitant la substitució d'edificis tradicionalment destinats a equipaments (docents, socio-culturals, assistencials, públic administratiu, etc.) per altres usos, (implantació residencial o comercial, etc.) procés que molt sovint ha anat lligat a la "renovació" urbana palesant els seus aspectes negatius.

Per acabar aquestes ratlles voldria assenyalar que les tècniques d'intervenció en el patrimoni històric-arquitectònic no poden reïxir globalment si no estan degudament instrumentades en la planificació urbanística. Per mitjà de la Revisió del Pla General d'Ordenació Urbana que el municipi de la Garriga està estudiant, hi ha l'oportunitat de plantejar el problema amb l'amplitud que mereix, donada la importància que té el patrimoni arquitectònic com a expressió cultural i testimoni de la memòria col·lectiva d'un poble.

Vicenç Oliveres i Estapé
Arquitecte

RESTAURANTE

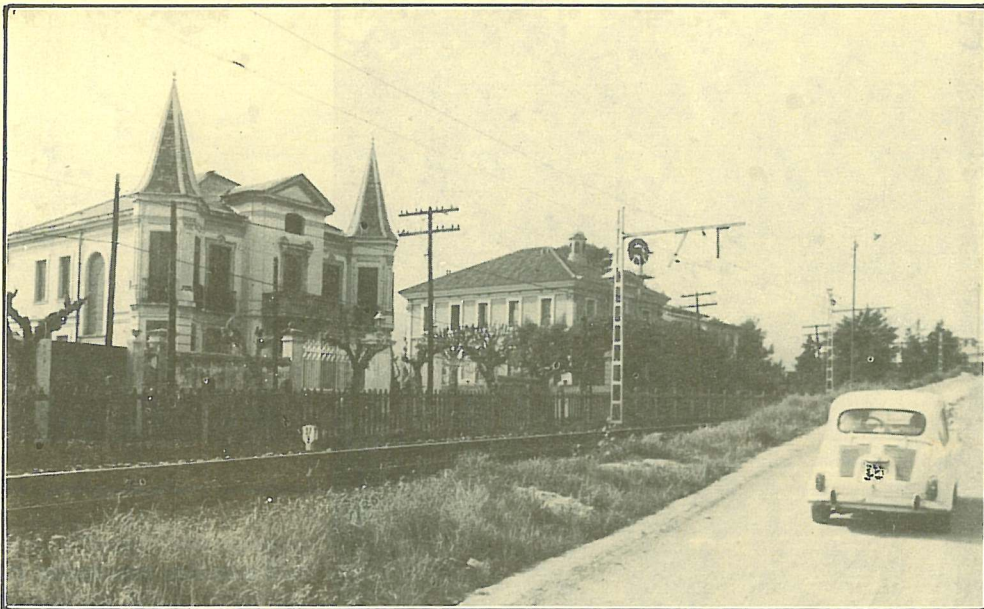

PISCINAS DE
LA GARRIGA

TELEFONO
871 40 46

joguines
el patufet

tel. 871 53 02
calàbria, 5
la garriga

10.- A la Ronda del Carril, de problemes n'hi ha mil.

EL PATRIMONI I L'AJUNTAMENT

Ens interessava saber l'opinió d'en Francesc Viñas, conseller de cultura de l'Ajuntament per a ampliar la informació sobre el Patrimoni Artístic de la Garriga.

Pou.- Com era tractat fins ara el problema del Patrimoni Artístic a l'Ajuntament?

Francesc Viñas: Fins ara hi havia pendent que l'Ajuntament nomenés la comissió que havia de fer el veredict de quins terrenys, cases, elements arquitectònics, paisatgístics, etc. entraven dins del Patrimoni Artístic, ja que com podeu saber no hi entren només les runes romanes o les esglésies, sinó que, a més a més hi ha el Passeig, els Pinetons, petits detalls, etc. En entrar el nou Consistori vam creure que s'havia de dur a terme la revisió del Pla General d'una manera prioritària, i un dels apartats d'aquest Pla General és precisament valorar el Patrimoni Arquitectònic, artístic i paisatgístic de la Garriga, tot depèn, doncs, de l'aprovació o no del Pla General.

Pou.- Hi ha algun tipus de protecció econòmica?

Francesc Viñas: Tan de bò l'Ajuntament disposés de diners per comprar, per exemple l'Illa Raspall o Can Barbey, però no hi ha cap ajut de cap lloc oficial ni pels Ajuntaments, ni pels particulars, quan jo crec que les persones que tenen una casa que cal ser protegida, haurien de disposar d'ajudes oficials. Crec, a més, que el ventall de possibilitats del patrimoni de la Garriga és molt gran, però és molt trist que no es pugui aprofitar; ara mateix, estic pensant com un exemple amb el Molí de Blancafort, que està caient i que podria servir per a que els infants veïessin com funcionava un molí, etc.

Pou.- Si les llicències d'Obres de la Ronda del Carril estaven aturades, com és que s'està aixecant un edifici, prop de la Plaça del Silenci?

Francesc Viñas: Es una llicència que ja estava donada per l'anterior Ajuntament, per cert, que és un exemple del que hauria estat la Ronda del Carril si no s'arriba a parar a temps, per tal de tirar endavant el nou Pla General.

Pâtisserie

PARTEGAS

Calàbria, 74 bis

Tel. 871 44 22

LA GARRIGA

Heidelberg

CERVESERIA

Passeig Dr. Vich, 4

LA GARRIGA

11.- De les cassoles no en parlem, en passem.

A UN AMIC D'ABANS DE LA GUERRA

Hola: Han passat ja molts anys i potser recordar coses és un xic antiquat, però jo voldria parlar amb tu d'home a home, voldria recordar coses mútuament, voldria, si potésser, reviure uns anys que per dissort han passat sense pena ni glòria, és una fal·lera que tinc, encara que la meva memòria comença a fallar. Jo, en poques ratlles voldria posar al dia uns moments de la nostra vida d'anys enrera. Anem a intentar-ho? Posem-nos les espadenyes i caminem un xic enrera, posem cinquanta anys? crec que ja està bé. Recordem una cosa que algú, en els moments actuals, ni hi donarà cap importància. Les nostres fonts.

En la nostra joventut érem feliços anant a berenar a la font; no eren aquests berenars d'ara, que pots portar el cotxe a un metre de la font, treure la nevera, cadires, taules, un pollastre rostit, etc. No, això en aquells temps era veritablement un somni, una cosa que sols menjaves dos cops l'any, per Nadal i per la Festa Major.

La nostra festa a les fonts era un tall de bacallà esqueixat, una llauna de sardines i poc més.

Però parlem de les nostres fonts. Recordem en primer lloc dues d'elles que varen ser construïdes i pagades per una societat anomenada "Atracció de forasteros" i si no hem falla la memòria va ser fundada pel Sr. Jubany, i que tenia el seu local social a on hi ha ara el "salón recreativo".

Aquesta entitat va construir pel seu compte dues magnífiques fonts, la de Can Noguera que estava emmarcada al bell mig d'unes alzines, al final del carrer amb un ampli camp per a poder-hi menjar i jugar; la font en si era magnífica de carejats d'ull d'acer rosa i el remat de dalt era de punt rodó o mig punt amb esquerdes de pedra del mateix color i l'aigua era boníssima i fresca; llàstima que fos enderrocada pel pas de l'autovia i ningú tingués l'empenta dels homes que la varen construir, un d'ells, el millor alcalde que ha tingut el poble de la Garriga, amb perdó de tots els que han tingut aquest càrrec i principalment de la nostra actual alcaldessa a la qual li presento els meus respectes; em refereixo a en

REPORTATGES FOTOGRÀFICS - CINE

Josep M.

Fotògraf

nota: per un millor servei és convenient demanar dia i hora amb anticipació

Passeig.33

Tel.871 44 84 LA GARRIGA

12.- De la Ronda del Carril, excel.lències mil.

Lluís Vinyes, més conegut com en Portuguès.

L'altra font era a la Passola. Aquesta com que era més lluny, puc dir que tenia més tirada; era molt senzilla, però acollidora com poques. Tot s'ha perdut, però no pas els bons records.

A la font de l'Alegria a Can Gomis, que bé que s'hi estava! ara hi surt una gota d'aigua, és trist aquest record, i és un motiu de sentir-nos tots culpables

De la font de Ca n'Illa, algú pot dir: encara hi és; però amics, d'això no se'n pot dir una font; era voltada d'alzines i plàtans, amb una taula i bancs de pedra. Es una altra font que aquesta fatídica i malaurada autovia enderrocà i ningú no reivindica.

De quitxalla, qui no recorda la font d'en Manuela? allà al passeig aprop d'un plàtan, un pilar de ciment fet per un home que ha fet història a la Garriga.

A la font de Malhivern, una de les fonts més concorregudes, també al bell mig d'un gran bosc d'alzines avui encara existent, ni hi raja una gota d'aigua; no és trist això?

...Ha de venir una altre "Atracció de Forasteros" per a continuar allò començat i no acabat per motius que no fa de comentar-los?

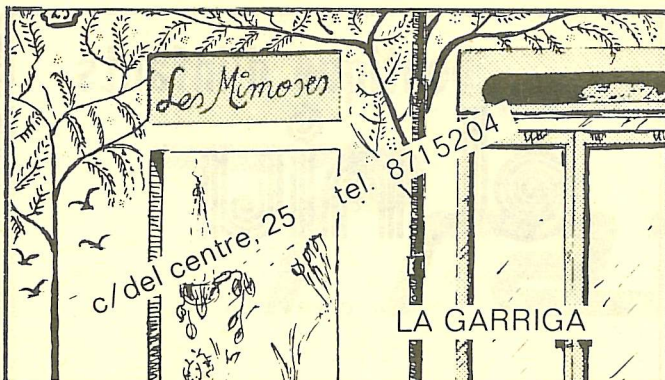
I la font dels Tremolencs, quina font! ens hi podem treure el barret, quantes i quantes coses es podrien contar al voltant d'ella; hi havia uns frondosos pins exemplars únics en el Vallès i contorns. Tot s'ha perdut, la font podem dir que encara no, però ha sigut manipulada i desplaçada i per a poder beure has d'apretar un botó, és tot quan queda de la vella generació; quant de mal s'ha fet i per què s'ha fet?, qui se n'ha beneficiat?, el poble de la Garriga No.

De la font dels Monjos també en parlarem; era la font típica dels berenars quan era la festa major de Samalús enmig de bastants oms. Ara crec que s'ha perdut.

La font de Can Rosselló, a les nits d'estiu, fins i tot s'hi feia cua per assolir un xic d'aigua que era molt bona, però ara ja no se'n pot parlar perquè quasi no raja, ni es pot dir que n'hi hagi. Els veïns vàrem protestar perquè ens la van posar en un altre lloc, i van dir-nos que ens en farien una; així fou, però tan ridícula resultà, que ni nom tenia. Un exemple que no hauria de seguir.

La font d'en Torruella encara, si mal no recordo, raja fresca. Malgrat no tenir espai, és ben situada.

La font de l'Enrabiada, no fa gaire temps era la font Engabiada; era voltada d'un filat de 180 cms. d'altura i per arribar-hi havies de passar per un corredor de 80 cms. Les protestes del Centre Excursionista contra aquest atropell, van fer

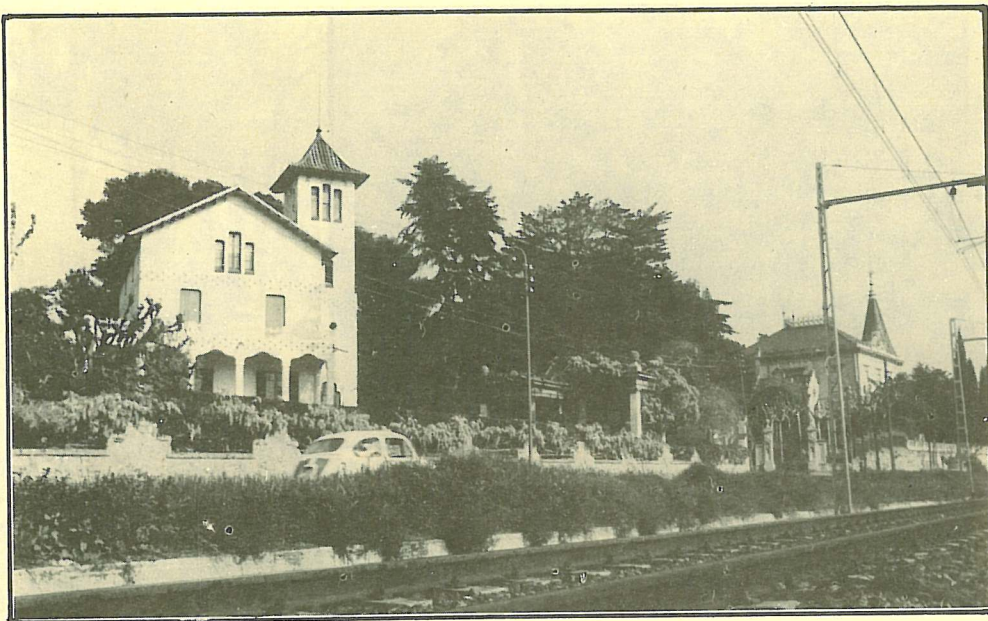

de Tonsberg

ESCOLA
D'ENSINISTRAMENT,
CRIA I VENDA
DE PASTOR ALEMANY
GUARDERIA CANINA

Barri Rieral, 36, carretera Cànoves, km. 3,400

Telèfon 846 16 47 - CARDEDEU (Barcelona)

13.- Quin forat que hi volen fer, en aquest carrer.

que l'Ajuntament obligués a treure el filat, però no els pals. Podem pensar que qualsevol dia la tornarem a tenir engabiada.

Altres fonts bones són les de Ca l'Espargaró, Can Busquets i Can Terrés. Totes elles encara avui ragen prou bé.

La font de la Noguereta va desaparèixer sense pena ni glòria. N'hi ha una més avall, en plena urbanització; suposo que deu ser la suplent.

Hi havia també una font al carrer de la Mina cantonada de Can Masó, que tenia forma de capelleta i era de totxo vist. La del carrer de Sant Francesc cantonada Figueras, i de Can Santa Digna, una font modernista molt bonica rematada amb un fanal.

La font de les Roques era al bell mig d'un canyar molt abundant; sols tenia un inconvenient, que era molt incòmoda perquè sortia ran de terra sota d'un rec. Un petit camí entre les canyes t'hi conduïa. També s'ha perdut.

La font del Passeig cantonada Vinyals encara es conserva. Es una filigrana de trencadissa d'estil modernista.

La font Fonda, prop del cementiri i la font del Reclòs, torrent amunt, fa molt de temps que no les he vistes, per això no puc dir com estan.

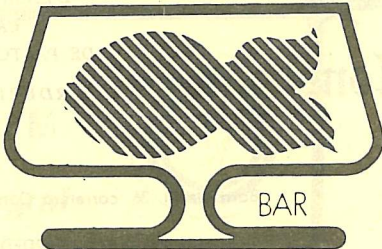

També hi havia la font de Can Perrilo, que era al davant del bar la Garrafa, la de Ca n'Oliveró i la de Can Vilanova. Encara me'n deixava una que era al carrer de Cardedeu; era molt senzilla.

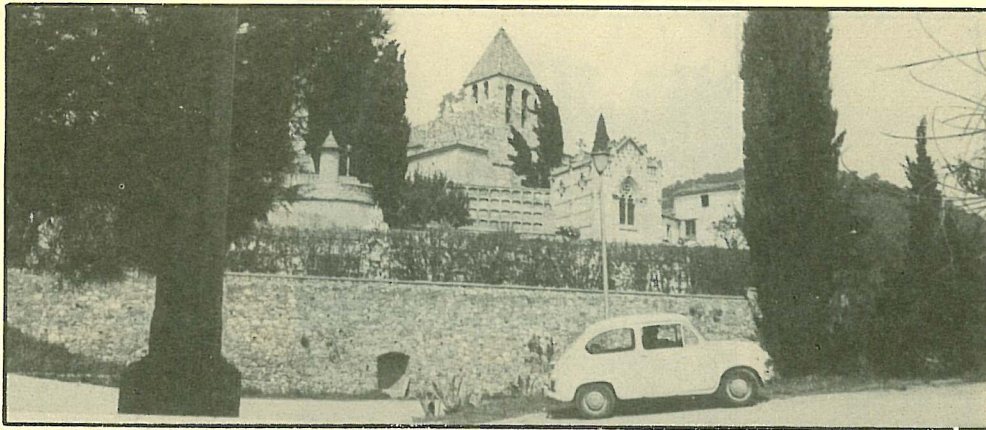
Si la memòria no hem traeix, crec que les he esmentades totes. Si tu, amic, te'n recordes d'alguna més, t'agrairia que m'adrecessis quatre ratlles.

Es bonic recordar oi?, però també és trist veure com una darrera l'altra han anat desapareixent. Esperem que alguna societat vetlli pel que queda. Jo crec que sí que n'hi ha. Es una feina de tots lluitar per un demà millor.

A reveure amic, i que aquest recordatori et serveixi de consol pensant que encara podem ajudar i així ho farem.

Ramon Pareres Plà
Centre Excursionista Garriguenc

<p>ACUARIUM</p> <p>BAR</p>	<p>boutique d'infants</p> <p>Calabria 63 Telefon 8711048</p> <p>LA GARRIGA</p>
--	--

14.- A la Doma no ens aturem perquè ja ens ho sabem.

LA GARRIGA, URBANISME I ARQUITECTURA CULTA (1876 - 1926)

La revolució industrial de mitjans de segle XIX comportà la construcció de la xarxa de ferrocarrils (primera línia, Barcelona a Mataró, l'any 1848) El tram de Granollers a Vic de la línia de Barcelona a Ripoll s'inaugurà el 14 de març de 1876; a la Garriga això provocà l'obertura i posterior urbanització de dos vials paral·lels a la línia fèrria i a curt termini la construcció de noves edificacions prop de l'estació i a ambdós costats de la Ronda del Carril, començant a formar-se la moderna població. L'Ajuntament, amb gran visió de futur, a principis de l'any 1877 encarregà el Plànol de carrers del poble i el Projecte de Rectificació i Eixample fins a la via fèrria a l'agrimensor Salvador Vilardebò. L'any següent els senyors Tomàs Nualart i Bosch i Josep de Rosselló i Puig cediren els terrenys per a obrir el Passeig i així enllaçar el centre urbà amb el boscos de Mal-hivern i Can Terrés i potenciar la creació de l'eixample residencial.

L'any 1879 s'aprova un programa per als projectes d'eixample i rectificació de la població elaborat per Tomàs Nualart, i el mateix any el plànol de rectificació de les places de la Constitució i Parroquial i dels carrers Oliveres i Alerm.

Novament l'any 1882 és encarregat a l'arquitecte Joan Baptista Poces el "Projecte de Rectificació i Eixample de la població". Com a trets principals d'aquest plantejament subsisteixen el Passeig i un anell de rondes que el limiten. La Ronda Sudcoincideix amb el carrer de Viñals, la de Ponent s'adapta de forma irregular als actuals carrers de Llerona, Figaró i Imprempta, la Ronda Nord coincideix amb el carrer de Ferrans i la de Llevant amb la Ronda del Carril. També cal destacar-ne la Plaça del Mercat que coincideix amb el parcel·lari del carrer Banys des de Can Reig fins a Can Pedrals.

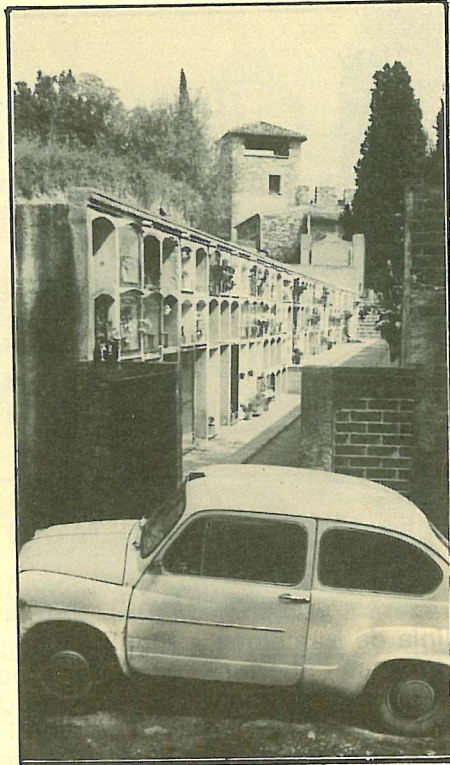
Al cap de cinc anys -1887- és encarregat el Projecte d'Eixample de la població a l'arquitecte Enric Fatjó, el planejament del qual és informat favorablement per la "Real Academia de San Fernando" el 6 de maig de 1892.

Durant aquests anys s'edificaren al llarg de la Ronda del Carril les grans cases per a la burgesia barcelonina, que surt de la capital amb facilitat gràcies al ferrocarril. Les edificacions d'aquesta primera època estan emmarcades dins de l'arquitectura anomenada eclèctica. El primer edifici és el Balneari Blancafors (1876) de planta en U generadora d'un pati que reuneix les característiques formals i funcionals d'un claustre però obert al jardí. Les cases més destacables són: la "Villa Concha" (1876) probablement del mestre d'obres Josep Fontserè, autor de la cascada del Parc de la Ciutadella i del Mercat del Born; dues del mestre d'obres Tomàs Nualart i Bosch, la casa per a Carles Salvador (1887) avui

MOTOS

Prat

C. FIGARO, 5
TELEF. 871 41 42
LA GARRIGA

15.- Aquesta és la part que menys ens ha agradat.

Carner i la de Josefa Solo (1900) amb dues a la Ronda del Carril; la "Villa Martín" (1893) de l'arquitecte Manuel Comas, actualment desapareguda; la "Villa Adaufa" de l'arquitecte Josep Domènech i Estapà, i tocant a aquesta la torre Sant Miquel (1886) del mestre d'obres Juli Marial i Tey; prop de l'estació la casa per a Mercè Nadal (1886) del mestre d'obres Joan Freixes; les cases per a Mercè Pla (1882) i Emili Sala (1888) de l'arquitecte Emili Sala i Cortès, ambdues a la Ronda del Carril i la casa per a Dolors Rates (1900) de l'arquitecte Jaume Brossa, avui residència de les Germanes Hospitalàries.

A primers del segle XX apareix el primer edifici que podem incloure dins de l'estètica modernista, la casa per al Dr. Furriols (1902) de l'arquitecte Josep Puig i Cadafalch. A partir d'aquest moment la Garriga inicia el període culturalment més important de l'època moderna i que perdurarà fins a finals de la segona dècada, període que coincideix amb el moment culminant del Modernisme arquitectònic. Durant aquests anys rep l'obra més interessant de l'arquitecte Manuel Raspall i Mayol, fortament lligat a la població per via materna.

Abans d'acabar els estudis, l'any 1903, reforma la casa materna, can Mayol (segle XIV), avui can Raspall. Del conjunt cal destacar-ne l'anomenada "illa Raspall", conjunt únic en el patrimoni arquitectònic català pel fet de reunir en una mateixa illa quatre cases del mateix arquitecte i ésser edificades (1910 - 14) en una mateixa unitat estilística; la casa Barbey (1910) és la més important per la riquesa d'espais i materials; en ella hi col.laboraren el ceramista Lluís Brau amb el mural de Sant Jordi a la façana de Ponent, el pintor Joan Triadó pintà un paisatge de la platja de Sitges al menjador; completen el conjunt la Bombonera (1910), la Torre Iris (1911) i la casa Barraquer (1912).

De la resta d'obres destaquen la torre Sant Josep (1910), les cases per a Pere

Codina y Ballús

C. Baños, 22 - Torrent dels Murris, 54 - Tel. 871 45 32 - LA GARRIGA

Peixos frescos

J. MONELLS

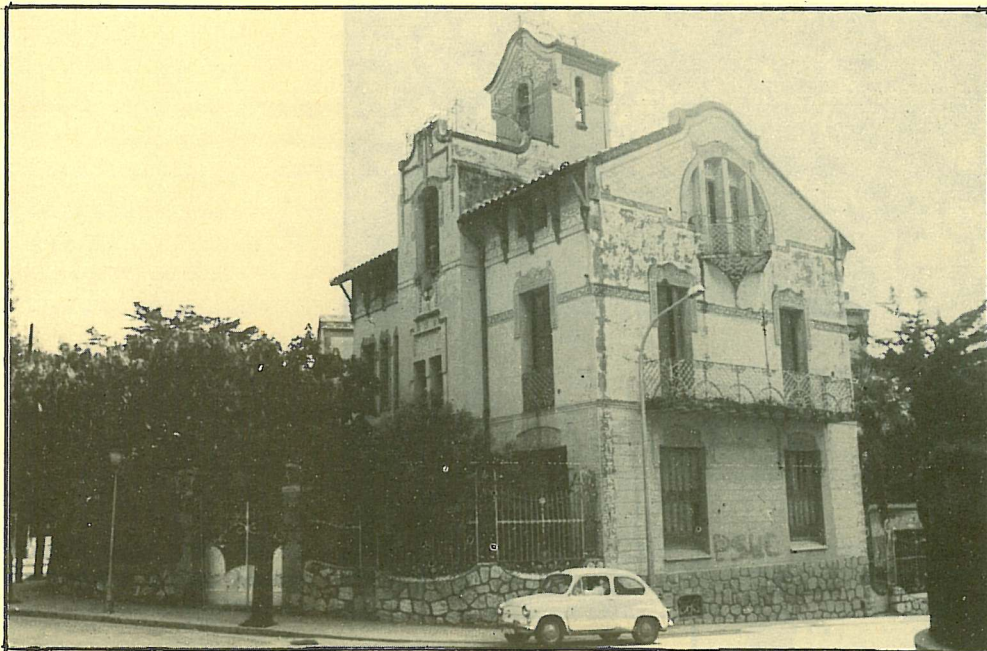
C. Clopers, 5 | Tel. 871 55 30

C. Centre, 37

C. Banys, 132 - Tel. 871 60 01

LA GARRIGA

16.- I la Torre Iris, és perquè la miris.

Serra (1910), Sebastià Bosch (1912) i les vivendes entre mitgeres dins el teixit urbà per a Francesc Blancafort (1912), Joan Calls (1912), Cecília Reig (1913) i Josep Reig (1914).

Dins d'aquesta època, en plena florida del Modernisme, cal assenyalar dues obres de l'arquitecte Lluís Planas i Calvet, la primera per a Alfred Santamaria (1908) al Passeig i la segona per a Domingo Pujadas (1909) a la Ronda del Carril; aquest és l'edifici més complet de la primera etapa de l'autor, podent-se destacar la riquesa de volums, tractament de buits i plens i la utilització de materials i esgrafiats

Un apartat especial mereix el Casinet (1909) obra de l'arquitecte Jeroni Granell, remarcable per l'espai interior i la dilatada història d'usos, però malauradament enderrocat l'any 1973.

L'únic edifici públic d'aquesta època és l'Asil Hospital, obra de M. Raspall. Fou edificat en dues etapes, la primera l'any 1903 i la segona l'any 1916, però al final de la dècada dels cinquanta s'iniciaren un seguit de reformes i ampliacions sense un previ estudi global del problema i això provocà que arribés a l'actual estat de degradació formal.

Durant aquests anys la vida cultural de la població recreixia a l'arribada de l'estiu. Se celebraven activitats de tota mena, però entre totes cal destacar la festa del Bosc. Se celebrava amb motiu de la diada de la Nativitat de la Mare de Déu i consistia en un aplec al bosc de can Terrés tocant a la capella de la Mare de Déu del Camí. Aquesta festa se celebrà prop de vint anys i era única per les seves característiques. Les celebracions de 1911 i 1914 esdevingueren autèntiques festes modernistes amb el muntatge del Teatre de la Naturalesa amb la col.laboració dels artistes més importants del moment. A tall d'anècdota cal esmentar que la Companyia del Nord de Ferrocarrils construï un baixador especial al final del bosc per a un més fàcil accés. L'èxit fou molt gran ja que d'un estat de comptes de la festa de 1911 es dedueix que es controlà l'entrada de 4.323 persones. Es conserva el valuós document cinematogràfic de la festa

JAUME SOLER
FOTOGRAF
c/ Sant Francesc, 68
Telf. 8716203 La Garriga.

Casa Santiveri sa.

"CAN TEY"

ALIMENTS DE RÈGIM
HERBES REMEIERES
MACROBIÒTICA

Carretera Nova, 3
Tel. 871 62 43
LA GARRIGA

17.- I com que l'auca queda quica, d'aquí no en parlem ni mica.

de 1917, obra de Fructuós Gelabert.

Amb aquestes festes la Garriga es reafirmà com a capdavantera d'iniciatives culturals entre les poblacions d'estiuieg. D'aquesta època també cal esmentar el ball de gitanes que se celebrava la diada de Carnestoltes a la plaça de l'Església o a la de Santa Elisabet.

L'any 1906 és nomenat arquitecte municipal Manuel Raspall i el 1908 és concedida la llicència de portada d'aigües a Sebastià Bosch Elies i s'instal·la la centralita de la Companyia Anònima de Telefonía del Vallès. D'aquesta mateixa època són els desapareguts bancs de pedra col·locats al passeig de sota el campanar i les fonts del Passeig - Viñals, reformada, i la de l'encreuament de la Carretera Nova amb el carrer del Negociant, totes elles atribuïdes a Manuel Raspall.

Durant la primera dècada d'aquest segle triomfà el Noucentisme com a corrent literari, amb Eugeni d'Ors com a capdavanter. L'esclat es produeix quan l'any 1911 Xènius publicà "La Ben Plantada" amb models estètics clàssics i patriotisme mediterrani. A la Garriga arriben les primeres manifestacions artístiques amb el conjunt de tres vivendes al Passeig (1914) obra de l'arquitecte Adolf Florensa.

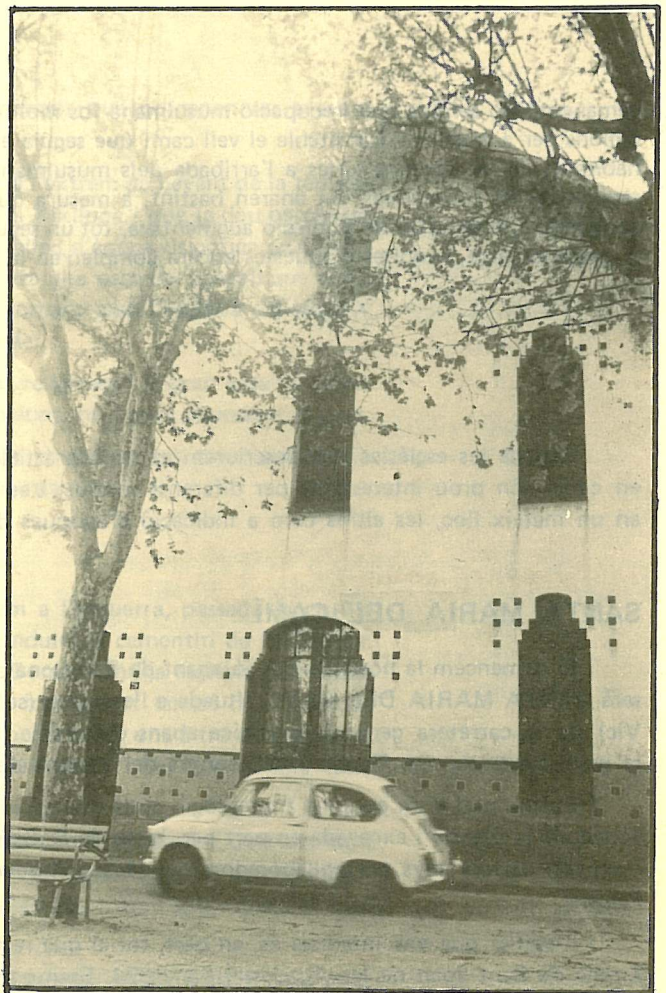
Les altres edificacions més característiques d'aquest moviment són l'escola Sant Lluís (1924), el Casino (1924), ambdues de l'arquitecte Xavier Turull i Ventosa; les cases per a Carme i Rosa Escayola (1925) i la de Leonor Terrades (1926) obres de l'arquitecte Francesc Guàrdia; la casa per a Narcisa Freixas (1925) de l'arquitecte Josep Graner, i el conjunt d'obres de l'arquitecte Raimon Duran per a Lluís Plandiura (1928), Enric Pérez (1928), Josep Torra (1930) i Josep Iglesias (1933).

La vida cultural lligada al Noucentisme es mogué a redós de la casa de Narcisa Freixas, amb estades de Josep Carner, Rubén Darío, Enric Granados, Xènius, Joan Maragall i un llarg etcètera que l'acompanyaren i col·laboraren amb la seva tasca.

En l'àmbit del planejament urbà assenyallem que l'any 1924 s'aprovà el plànol d'alineacions de la finca de can Noguera a càrrec de Manuel Raspall, el 1928 el plànol de la plaça de l'Església, i durant aquests mateixos anys es trasllada la carretera de Barcelona a Ribes per fora del casc urbà.

Per acabar en resta dir que amb aquestes ratlles he intentat de ressenyar els primers cinquanta anys de la vida moderna de la nostra població. Anys trascendentals que imprimiren la imatge urbana que ha arribat fins avui, imatge amb poques deformacions malgrat algunes pèrdues irreparables, imatge que cal vetllar de les pressions externes per tal de mantenir un creixement tranquil i ordenat i així evitar una deshumanització de les relacions quotidianes.

Lluís Cuspinera i Font
Arquitecte

18.- El sis-cents està a punt de fer un pet, davant d'una torre d'en Planas i Calvet.

EL ROMÀNIC

La morfologia del tram del riu Congost comprès entre les poblacions de Centelles i la Garriga es correspon de ple amb el seu nom. Forma una vall estreta, encinglada, amb pocs espais plans que permetin l'assentament de grans nuclis de població. Els dos pobles més importants són, a l'entrada, Centelles i, a la sortida, la Garriga, distanciat entre si per uns 14 Km del curs del riu, el qual flanquegen l'actual carretera i el ferrocarril. És l'accés directe de la Plana de Vic des del Vallès.

El riu separa el Montseny (Pla de la Calma, Tagamanent) de l'altipla de Bertí. Dels dos massissos baixen al riu, tant per la dreta com per l'esquerra, una sèrie de torrents que formen petites valls laterals. Els cursos són, en general, curts i atormentats, amb l'excepció a la seva riba esquerra de la riera de Picamena, nascuda al Coll Formic i que recull les torrenteres que baixen del Pla de la Calma. En gran part del seu curs segueix gairebé paral·lela al curs del Congost, del qual la separa el Serrat de l'Arca.

Atesa la morfologia del terreny, els assentaments humans es distribueixen en els pocs espais plans que han format el riu i els seus afluents o es distribueixen pels altiplans i pels ressants de les muntanyes. Hi és molt abundant la població disseminada en cases de pagès, la majoria de secà i de pastura.

Aiguafreda i el Figaró són els noms dels dos municipis de dins del Congost. Tant l'un com l'altre tenen unes característiques comunes. Són poblacions petites esglaonades, amb els seus nuclis relativament moderns, als quals s'han agrupat d'altres nuclis més antics.

Aiguafreda, Sant Martí de Centelles, l'Abella.

El Figaró-Montmany, Dosrius, Vallcàrcara, Tagamanent, probablement el més antic de tots, és un cas diferent. Fins el 1936 el centre de la població era al cim del turó del seu nom en els contraforts del Pla de la Calma, la resta d'habitatges era una sèrie de cases de pagès disseminades per les ressants de les muntanyes. A la part baixa hi havia només el nucli de Santa Eugènia.

Del poblament anterior a la invasió sarraïna, en sabem alguna cosa; hi ha restes de vil·les romanes en diferents punts de les ribes del riu i restes de població ibèrica a Puiggraciós i a Ta-

gamanent. No sembla que l'ocupació musulmana fos molt densa. Possiblement només unes guarnicions per a mantenir transitable el vell camí que seguia el curs del riu. És molt possible que els habitants de les diverses vil·les a l'arribada dels musulmans es refugiessin a les petites valls i als replans de les muntanyes, on anaren bastint, a mesura que els temps es pacificaven amb la reconquesta i, la densitat de població augmentava, tot un seguit d'esglésies que ens han quedat com a testimoniatge, i moltes d'aquestes encara compleixen la mateixa funció.

Cap de les esglésies que descriurem en aquest article no té un aspecte monumental, però en canvi són prou interessants per diferents motius. Les unes, com a fenòmens de pervivència en un mateix lloc, les altres com a indicació d'èpoques de repoblament.

SANTA MARIA DEL CAMÍ

Si comencem la nostra excursió anant de Barcelona a Vic, la primera església que trobarem serà SANTA MARIA DEL CAMÍ, situada a l'esquerra (sempre pensant en la direcció Barcelona-Vic) de la carretera general, una mica abans d'entrar a la població de la Garriga, al costat de la gran masia de can Tarrés i del pontet del torrent de Malhivern.

Forma part d'un conjunt arqueològic molt interessant constituït per una gran villa romana, coneguda ja d'antic i excavada en part per Josep de C. Serra Ràfols i Josep Colominas de primer i aquests darrers anys per col·laboradors del Museu Arqueològic de Barcelona dirigits per Ricard Pasqual.

L'edifici que ens interessa és, en part, tot el que resta d'un monestir fundat per l'abadessa Emma de Sant Joan de les Abadeses l'any 921. Emma era filla de Guifre el Pelós i va donar el priorat de Santa Maria del Camí a la seva germana Xixilona, la qual el regí durant 24 anys, fins a la seva mort.

Però, possiblement, no sigui aquest el primer edifici religiós bastit en aquest lloc, ja que com a làpida per al sepulcre de Xixilona es féu servir un relleu d'època visigòtica pertanyent a un cancell del presbiteri d'una església anterior.

Es tracta d'un edifici rectangular format per dos cossos, la nau i un presbiteri rectangular una mica més petit i separat de la nau per dos graons. Tot el conjunt és cobert per una volta apuntada posterior a la construcció de l'edifici, amb la teulada actual de teules àrabs però hi ha indicis d'haver estat cobert per lloses.

La porta d'accés és a ponent, ornamentada per un bordó decorat amb entrellaçats que recolza sobre unes columnetes amb capitell esculptat representant caps humans, ocells, éssers fantàstics i un fris de palmetes. Tot plegat és esculpit en una pedra dura i fosca, que recorda algun dels capitells de Santa Maria de l'Estany. A sobre de la porta s'incrustà l'epitafi de Xixilona amb el relleu d'època visigòtica a l'altra cara.

Encastats a una cornisa que ressegueix la part superior dels murs, hi ha uns relleus de factura molt primitiva, més basta, potser pertanyien també a algun edifici anterior, són dues cares

JOIER I RELLOTGER

PADRÓS

Centre, 14

ALIMENTACIÓ

LLUÏSA

Calàbria, 16 - Telèfon 8714790 - LA GARRIGA

— humanes, un cap de bou, una pinya i altres elements ornamentals que no tenen res a veure amb els relleus que decoren la porta.

L'església encara conté alguns altres elements interessants: a l'extrem de llevant de la teulada hi ha una petita creu de pedra. A l'interior, el sarcòfag atribuït a Xixilona i que ja deu pertànyer al segle XII o a inicis del XIII, però la peça més important és el relleu d'època visigòtica reutilitzat com a epitafi de Xixilona per la seva part plana. Probablement era una peça del cancell que tanca el presbiteri d'una església anterior, que devia enllaçar la vil·la romana amb l'església del segle X reformada el XII, potser el XVI i que encara avui podem visitar.

L'existència de la vil·la romana, la successió d'edificacions religioses i la gran casa de pagès ens donen una continuïtat de poblament, sense grans interrupcions, no massa abundant al país.

El nom de Santa Maria del Camí li ve de la seva situació al costat del vell camí que seguia la vall del Congost i que unia la Plana de Vic amb la Via Augusta.

SANT ESTEVE DE LA DOMA

Seguint la mateixa carretera en direcció a Vic, trobarem a l'esquerra, passada la cruïlla de l'Ametlla, un gran pont de ferro que, salvant el riu, ens conduirà al cementiri de la Garriga. L'església que presideix el cementiri és la de Sant Esteve de la Doma, l'antiga església parroquial del poble. Aquesta església, com la de Santa Maria del Camí, forma part també d'un conjunt arqueològic, aquest, però, encara no estudiat ni excavat. Hi ha, ben a prop, una altra vil·la romana, de la qual sabem l'existència per restes de ceràmica, per alguns murs i pel que sembla ésser un forn.

La primera notícia que tenim de Sant Esteve de la Doma és un document de l'any 966 en què Borrell, comte de Barcelona, dona compte del testament de Miró, pel qual testament aquest cedia l'església de Sant Esteve de la Garriga amb totes les esglésies que li eren subjectes a la casa (església) de Santa Creu i Santa Eulàlia de Barcelona.

Per un document de l'any 1139 sabem que les esglésies sufragànies de Sant Esteve eren en el segle XII les de Sant Gervasi (Sant Gervasi i Sant Protasi de can Nualart de la Garriga?), Sant Cristòfor de Monteagues, Sant Pere de Vallcàrcara i Sant Pau de Montmany.

L'edifici actual consta de dues naus paral·leles i d'una capella i la sagristia al nord. La nau principal és la més antiga i queda al centre de l'edifici. Actualment està coberta amb una volta semielíptica però hi ha indicis que primitivament tenia una coberta de fusta. La capçalera és rectangular i en el mur que tanca l'edifici hi ha una finestreta en forma de creu llatina sobre d'una altra de mig punt. Al segle XVI s'hi afegí la nau del sud amb una solució emprada probablement en la mateixa època en la reconstrucció o ampliació de Santa Maria de Tagamanent.

La teulada actual és de teula aràbida en part i de lloses en l'altra.

La decoració romànica és inexistent, però sembla que en una col·lecció particular de la Garriga hi ha recollit un capitell de la vella església.

Al voltant de l'església, sobretot als peus, hi sortiren uns enterraments fets amb lloses i tègules que hom atribuï, potser sense gaire fonament, al segle VIII. A l'interior de la sagristia es guarden els objectes trobats en el curs de les excavacions. Presideix el conjunt el gran retaule dedicat a Sant Esteve, del taller dels germans Vergós.

El nom de la Doma, al contrari del que hom pensava, sembla que li ve d'"hebdomada" (setmana) i no de "domus" (casa). El cert és que el servei de la parròquia se'l repartien els capellans anomenats "domers", encarregats del culte, de primer tres, després dos, que feien el servei per setmanes. Tant és així que pròximes a l'església encara existeixen les cases dels domers, el major i el menor.

SANT CRISTÒFOL DE MONTEUGUES

La tercera de les esglésies del congost que trobarem seguint la carretera de Barcelona en direcció a Vic és la de Sant Cristòfol de Monteugues. Passades les darreres edificacions de la Garriga i abans de travessar el pont del torrent de l'Enrabiada trobarem, a mà dreta, un camí carreter plantat de baladres i castanyers bords que travessant la via ens durà a la gran masia de l'Oliveró, de la qual depèn l'església. El camí carreter passa després per sobre la font de l'Enrabiada i traspasant el torrent s'enfila muntanya amunt fins a la cota 660, aproximadament. Allà, sobre el pla que forma un petit coll herbat, al vessant de la muntanya hi ha la petita església de Sant Cristòfol. El camí només és practicable en automòbil fins a ca n'Oliveró, d'allí cal continuar a peu els tres quilòmetres aproximats que hi ha des de la casa.

De Sant Cristòfol surten dos camins més; un, marxa de pla, retombant elevat en direcció a la Garriga ens durà a can Valls; l'altre en direcció al Figueró ens durà al coll de la Creu i a la masia de can Plans.

La notícia documental més antiga que en tenim és de l'any 1021 i sembla que fou la parròquia de Montmany. Segons la tradició, seria molt més antiga, fundada per Carlemany. Conservava una campana amb una inscripció amb el nom del rei. El cert és que apareix citada com a sufragània de Sant Esteve de la Garriga en un document de l'any 1139, pel qual el bisbe de Barcelona, Arnau, cedia l'església de Sant Esteve de la Garriga, junt amb les seves sufragànies, al monestir de Santa Maria de l'Estany.

És un edifici petit, originalment d'una sola nau, després ampliat amb una altra de paral·lela. Pel tipus de parament dels murs, no sempre visibles sota l'arrebossat, i per les restes d'arcuacions en l'absis podem suposar que la part més antiga pertany al segle XI, però caldria fer-ne un bon estudi ja que, a més a més, hi ha uns sarcòfags que semblen més antics. Té un senzill campanar de cadireta.

Així com les dues esglésies estudiades abans les podem relacionar fàcilment amb un poblament anterior, sense que la sèrie, si no al mateix lloc exacte sí a pocs metres de distància, s'interrompi massa, aquí això ja no es dona. El lloc és amagat i molt separat del vell camí del Congost. La seva edificació ens parla d'una època en què la vida es fa difícil i es replega en llocs apartats dels grans camins.

El nom de Monteugues, contràriament al que sembla indicar, no fa referència a les eugues sinó a les aigües. Així el nom original seria *Monte Aquarum*.

Maria Porter i Moix

BIBLIOTECA GARRIGUENCA

TÍTOL DE L'OBRA: "LA GARRIGA, GUIA ARQUITECTÒNICA"

AUTOR: LLUÍS CUSPINERA I FONT

FITXA: 1 volum

Editat per l'Obra Cultural de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis de Catalunya i Balears amb l'adhesió de la Fundació Maurí i del Servei de Protecció del Patrimoni Arquitectònic Català (SERPPAC). Any 1978.

CONTINGUT:

Fa un recull dels elements arquitectònics més interessants ubicats en el terme municipal de la Garriga i situats per ordre cronològic.

El primer capítol presenta obres fins l'any 1876 i, a partir d'aquesta data es va dedicant un capítol a cada un dels estils arquitectònics.

Al costat de cada obra presentada hi ha una fotografia que ajuda a la seva identificació.

Al final del llibret hi ha un plànol del poble on hom pot localitzar cada una de les obres descrites.

LLOCS ON TROBAR-LO:

Totes les llibreries garriguenques.

CINE ALHAMBRA

Tel. 8716111

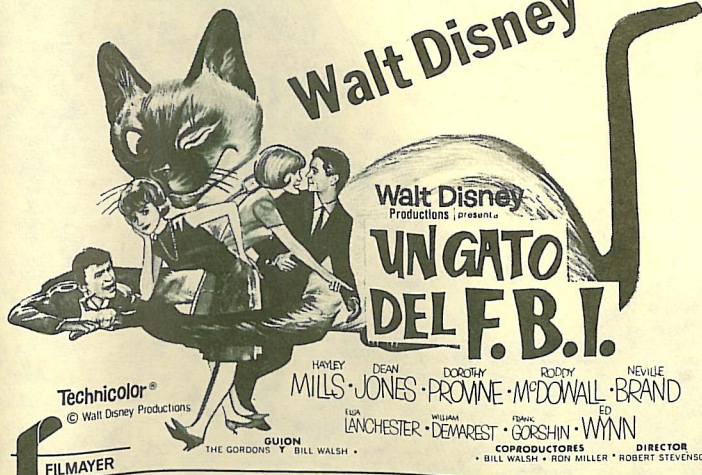
Dijous, 30 - Dilluns, 3

Divendres, 31 - Dissabte, 1 - Diumenge, 2

El Libro de la Selva

Walt Disney

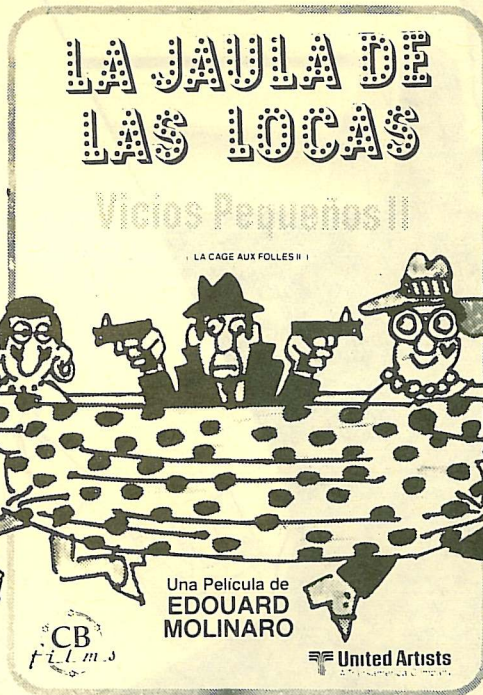
HARVEY DEAN DOROTHY RODDY NEVILLE
MILLS JONES PROVINE McDOWALL BRAND

WILLIAM ED
LANCHESTER DEMAREST GORSHIN WYNN

CO-PRODUCTORES DIRECTOR
BILL WALSH RON MILLER ROBERT STEVENSON

Technicolor®
© Walt Disney Productions

FILMAYER

AUDREY HEPBURN

¿Que buscaban en aquella casa?

¿Que querian de aquella mujer?

SOLA EN LA OSCURIDAD

